

**YUNANİSTAN'IN AVRUPA İKTİSADİ İŞBİRLİĞİ TEŞKİLATI'NA
KABULÜ VE TÜRKİYE'NİN REDDİNİN BASINDAKİ YANSIMALARI (1959-1961)**

***

**REFLECTONS IN PRESS OF THE ACCESSION OF GREECE TO THE
EUROPEAN ECONOMIC COOPERATION ORGANISATION AND REJECTION
OF TURKEY (1959-1961)**

Doç. Dr. İsmail EYYUPOĞLU*

ÖZ

1951'de Avrupa Kömür ve Çelik Birliği kuruldu. Kurucu ülkeler Federal Almanya, Belçika, Lüksemburg, Fransa, İtalya ve Hollanda idi. İlerleyen süreçte bu ülkelerin bir ekonomik birlikteliğe dönüştürülmesi düşünüldü. Böylece hem ekonomik açıdan güç birlikteliği sağlanmış olacak hem de rakip ittifaklara bir mesaj verilmiş olacaktı. Bu doğrultuda 25 Mart 1957'de Roma Antlaşması imzalanarak Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı ya da bir diğer deyişle Avrupa Ekonomik Topluluğu kuruldu. Farklı alanlarda çalışacak benzeri kuruluşlar da yine bu dönemde faaliyete geçecekti. Türkiye, Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı'nın 1958'de kurulmasından sonra 31 Temmuz 1959'da ortaklık başvurusunda bulundu. Bunun eş zamanlı olarak da aynı teşkilata üye olmak için Yunanistan'da gerekli girişimlerde bulundu. Yunan Hükümeti'nin yaptığı başvurunun kabulü ve buna karşılık Türkiye'ninkinin reddi kamuoyunda yeni bir tartışma başlattı. Konu, basının gündeminde ağırlıklı olarak yer tuttu. Yapılan resmi açıklamalar ve gerçekleştirilen ziyaretler de bu dönemi daha anlaşılır kılabilmemiz için önemli veriler sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Yunanistan, Avrupa Birliği, Basın, Ortak Pazar

ABSTRACT

In 1951 European Coal and Steel Community was established. Founders were Federal Germany, Belgium Luxemburg, France, İtaly and Netherlands. This community was planned

---

* Atatürk Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Öğretim Üyesi: eyupoglu@atauni.edu.tr

to be transformed into an Economic Union in the future. By forming such an union it was aimed both to unify the members' powers and to send a message to the rival unions. In this direction European Economic Community was established with the Treaty of Rome in 25 March 1957. In this period some other institutions were established in order to operate in different fields. Turkey applied to the Community in 31 July 1959 after the establishment of European Economic Community. Simultaneously, Greece also applied to the Community in order to be a member state. The acceptance of the Greek apply and refusal of Turkish, caused a new debate in the public opinion. The issue took part in the press predominantly. The formal statements and visits also offer important informations to understand the period.

Keywords: Turkey, Greece, European Union, Press, Common Market

GİRİŞ

27 Ekim 1957 erken genel seçimi sonrası Demokrat Parti (DP) üçüncü defa büyük bir çoğunlukla yeniden iktidara geldi. Kurulan V. Menderes Hükümeti'nin programı Adnan Menderes tarafından 4 Aralık 1957'de TBMM'de okundu. Dış politikada ekonomik işbirliğine önem verileceği belirtildi. Bu bağlamda Avrupa Kömür Çelik Birliği, Atom Birliği ve Ortak Pazar gibi kurumlara da üye olmak için girişimlerde bulunacaklarını vurguladı¹.

Yunanistan'ın Avrupa Ortak Pazarı'na kabul edilmesinden sonra Türkiye'nin de beklentileri sonra ermiş oldu. Çünkü Türk basınına yansıyan haberlere göre ülkenin ekonomik göstergeleri istikrarlı değildi². Ekonomide dengelerin yeniden daha gerçekçi bir surette sağlanmasından sonra konu yeniden ele alınacaktı. Hatta 30 Temmuz 1959 da yayınlanan "Akşam" gazetesinde manşetten "Avrupa Müşterek Pazarına Alınmıyoruz" haberine yer verilmişti. Ayrıca Yunanistan'ın başvurusunun kabul edildiği bilgisi de okurlar ile paylaşılmıştı. Haberde Belçika'nın başkenti Brüksel'de toplanan "Avrupa Müşterek Pazarı Dış Bakanlar Konseyi" gündemine Türkiye ile Yunanistan'ın Ortak Pazar'a alınmaları hakkında yapmış olduğu başvuruyu da eklemişti. Konu hakkında alınacak karar her iki ülke kamuoyunda heyecanla beklenilmekteydi. Sonuç Türkiye'nin aleyhine oldu. Yunanistan'ın başvurusu "prensipte" kabul edildi³.

---

1 Recep Murat Geçikli, **Menderes Hükümetleri Dönemi Türkiye- ABD ilişkileri**, İstanbul 2016, s. 453.; 1951'de Federal Almanya, Belçika, Lüksemburg, Fransa, İtalya ve Hollanda'dan oluşan altı üye ülke Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nu kurdu. Altı üye devlet tarafından mal ve hizmetlerin serbest dolaşımına dair bir ekonomik topluluk kurulmasına karar verildi. Böylece 25 Mart 1957'de Roma Antlaşması imzalanarak Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı ya da bir diğer deyişle Avrupa Ekonomik Topluluğu kuruldu. Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM) da 1 Ocak 1958'de yürürlüğe girecek olan Roma Antlaşması ile faaliyete geçecekti. Bkz. <https://www.ab.gov.tr/105.html> (Erişim Tarihi: 20 Ekim 2017); İşte Almanya, (Yay.Haz: Arno Kappler, Stefan Reichart), (Çev: Belma Emircan), Almanya, 1996, s.37,38.; Halil İbrahim Keleş, "1996-2013 Yılları Arası Avrupa Birliği-Türkiye Dış Ticaret İlişkisi", **Akademik Perspektif Dergisi**, S.1, (Kasım 2014), s.18.

² **Akşam**, 30 Temmuz 1959.; Ekonomik göstergeler Türkiye açısından bu dönemde iyi değildi. Türk Hükümeti ekonomiye yeniden istikrar kazandırmak amacıyla 1956'dan beri çaba göstermekteydi. Bu doğrultuda Milli Korunma Kanunu yeniden yürürlüğe sokuldu. Piyasalarda fiyat denetimi sıklaştırıldı. Ticari banka kredilerine sınır getirildi. Faiz oranı yükseltildi. İlk iki yılın sonucunda dış ticaret açığı azalmasına rağmen fiyatlar yükseldi ve karaborsa ortaya çıktı. Dış ödemeler açığı büyüdü. 1958'de yeniden ekonomik önlemler alınması için harekete geçildi. ABD ve Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı ülkeleri ile yapılan görüşmelerden sonra 31 Temmuz 1958'de dış destek konusundaki belirsizlik ortadan kalktı. Program umut verici olmasına rağmen toplumun geniş kesiminden beklenen karşılığı bulamadı. Siyasete yansımaları oldu. Alınan tedbirler mevcut durumu düzeltereği yerde daha da kötüleştirdi. Ekonomideki istikrarsızlık 1959'da da varlığını sürdürdü. Muhalefet, hükümeti yanlış ve basiresiz politikalar uygulamakla suçladı. 1.100.000.000 dolar dış borç vardı ve hükümet borç taksitlerini ödemekte zorlanıyordu. Alacaklı ülkeler Türkiye'ye heyetler göndererek durum tespiti yapmaya çalışıyorlardı. Hatta borç taksitlerinin altı ay süreyle ertelemesini kabul etmişlerdi. Ancak gerek ABD gerekse Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı ülkelerinin yardımları da bu süreçte devam etmişti. Buna rağmen borç yükü gittikçe artmıştı. Bkz. R. M. Geçikli, **Menderes Hükümetleri Dönemi Türkiye- ABD İlişkileri**, s. 483-495.; Şevket Çizmeli, **Menderes Demokrasi Yıldızı?**, Ankara, 2007, s.512-531.; H. Bayram Kaçmazoğlu, **Demokrat Parti Dönemi Toplumsal Tartışmalar**, İstanbul, 1988, s.213-218.

³ **Akşam**, 30 Temmuz 1959.

Türk kamuoyu başlangıçta bu konuya fazla ilgi göstermemişti. Yunanistan'ın başvuruda bulunmasından sonra sürece olan ilgi artacaktı. Çünkü iki ülkenin ihracat ürünleri birbirine yakındı. Yunanistan'ın kabulü halinde Türkiye zor durumda kalabilirdi. Çünkü ihraç edilen tarım ürünlerinin büyük bir kısmı Ortak Pazar ülkelerine gönderilmekteydi⁴. Türkiye'nin endişeleri başlangıçta haklı çıkacaktı. Her şeye rağmen 1950'lerin sonlarında yaşanan olaylarda belirleyici olan paradigma, atılacak adımların Yunanistan'ın eylemlerine göre şekillenmesidir⁵. Konu hakkında yapılan siyasi değerlendirmelere göre dönemin hükümetinin bilinçli bir dış politika izlemediği ifade edilmektedir⁶.

A- TÜRKİYE'NİN AVRUPA İKTİSADİ TEŞKİLATLARI İÇERİSİNDE YER EDİNMEYE ÇALIŞMASI VE YUNANİSTAN İLE YAŞANAN REKABET

"Akşam" gazetesinin 31 Temmuz 1959'daki nüshasında "kafa karışıklığına" neden olacak bir gelişmenin haberi yapıyordu. Manşetten verilen haberde başlık "Müşterek Pazara Henüz Müracaat Edilmedi" idi. Devamında şu bilgilendirmede bulunulmaktaydı: "OEEC'deki altılar ve yediler grubuyla temas halindeyiz. Dış kaynakların müşterek pazara alınmadığımızı dair haberi doğru çıkmadı"⁷. Akşam gazetesi bu bilgiyi Dışişleri Bakanlığı'na yakın çevrelere dayandırmaktaydı. Buna göre Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu Cenevre'de bulunduğu sırada "altılar" ve "yediler" ismini alan Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı'na mensup devletlerin dışişleri bakanları ile yaptığı görüşmelerde iktisadi ilişkiler konusunun ağırlıklı olarak yer tuttuğunu fakat Ortak Pazar için hiçbir girişimde bulunulmadığı belirtilmekteydi⁸.

Yazının devamında Avrupa Serbest Mübadele Bölgesi tesisi konusunda Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı'nda gerçekleşen görüşmeler olumlu bir sonuca varmayınca yeni bir seçenek üzerinde durulduğundan bahsedilmekteydi. Fransa, İtalya, Almanya ve Benelüks⁹ ülkelerinin

⁴ Avrupa Türkiye'nin ithalat ve ihracatında her zaman bir numaralı konumdaydı. 1950-1960 arasındaki ABD egemenliği sonrası Avrupa yeniden Türkiye'nin bir numaralı ithalat ve ihracatçısı durumuna geçecekti. Bkz. **Türkiye Ansiklopedisi 1923-1973**, (Yay.Haz: Hakkı Devrim, Nezihe Araz, Nurullah Gezgin, Aydın Kazancı, Gülseren Devrim),I, İstanbul 1974, s. 281,282.

⁵ Ceren Uysal, "Türkiye Avrupa Birliği İlişkilerinin Tarihsel Süreci ve Son Gelişmeler", **Akdeniz İ.İ.B.F Dergisi**, (1) 2001, s.141, 142.

⁶ R.M.Geçikli, **Menderes Hükümetleri Dönemi Türkiye- ABD İlişkileri**, s 495.

⁷ **Akşam**, 31 Temmuz 1959.; OEEC'nin Türkçe karşılığı Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı'dır.; "Altılar" olarak bilinen devletler Fransa, Batı Almanya, Belçika, Hollanda, İtalya, Lüksemburg idi. Bkz. **20. Yüzyıl Tarihi**, (Yay. Haz. Georges Langlois, Jean Boismenu, Luc Lefebvre, Patrice Regimbald), İstanbul, 2000, s.316.; "Yediler" olarak tanımlanan devletler ise İngiltere, Avusturya, Portekiz, İsviçre, İsveç, Norveç ve Danimarka idi. Bkz. İbrahim S. Canbolat, "Avrupa Birliği ve Türkiye", **Türk Dış Politikası**, Ankara, 2004, s.191-193.

⁸ **Akşam**, 31 Temmuz 1959.

⁹ II. Dünya Savaşı'ndan sonra Hollanda ve Lüksemburg bir araya gelerek Avrupa'yı birleştirme ümidiyle birçok ekonomik ve siyasi adım attı. NATO'ya üye olarak geleneksel tarafsızlık politikalarını terk ettiler. Belçika; Flamanlar ile Valonlar arasındaki anlaşmazlıkların herhangi bir olumsuzluğa sebebiyet vermemesi için büyük çaba gösterdi. Konuyla ilgili olarak burada bir kronoloji vermemiz faydalı olacaktır: 1948-Benelüks Gümrük Birliği, 1949-Benelüks Ülkeleri NATO'ya katıldı, 1951 Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu kuruldu, 1958-Benelüks

kurduğu Ortak Pazar karşısında yine aynı teşkilatın üyelerinden İngiltere, İsveç, Avusturya ve İskandinav devletleri arasında küçük bir mübadele bölgesinin kurulması yönünde alınan bir karar gazete sütunlarında kendisine yer bulmaktaydı¹⁰. Bu iki grup dışındaysa Türkiye, Yunanistan, İspanya ve İzlanda gibi az gelişmiş ülkeler kalmıştı. Bunlar için özellikle de kalkınma konusunda yatırım fonu oluşturulması ve uzun vadeli muafiyet sürelerinin ilgili muhataplara kabul ettirilmesi öncelikliydi¹¹.

Dışişleri Bakanlığı yetkililerinden verilen bilgiler doğrultusunda Türkiye'nin gerek "altılar" gerekse "yediler" olarak bilinen her iki gruba da temas halinde olduğu belirtilmekteydi. Yine bu kapsamda mevcut durumun üstesinden gelebilmek için çözüm üretilmeye çalışıldığı da verilen bilgiler arasındaydı. Yapılan açıklamada özellikle Türkiye'nin her iki gruba da girmek için herhangi bir talebinin olmadığı üzerinde durulmaktaydı. Bu bağlamda "reddedilen" bir şey de bulunmamaktaydı¹². "Akşam" gazetesi adeta kendi kendini "tekzip" ediyordu. Çünkü bir gün öncesinde Yunanistan'ın Avrupa Ortak Pazar'ına yapmış olduğu başvurunun kabul edildiği, Türkiye'ninkinin ise reddedildiği ifade edilmişti. Şimdi ise bu haberin hatalı olduğu, gazetenin manşetinden okurlara duyurulmaktaydı¹³.

Yukarıda ifade edildiği üzere 31 Temmuz 1959'da yayınlanan "Akşam" gazetesinin yanı sıra aynı tarihte okurlarıyla buluşan "Zafer" gazetesinde de benzer bir haber yayınlanmıştı. Yazının başlığı "Henüz Müracaat Etmediğimiz Pazar Hakkında Yayınlanan Asılsız Haber" ibaresini taşımaktaydı. "Akşam" gazetesinden farklı olarak İngiltere, İsveç, Avusturya, Portekiz ve İskandinav devletlerinin bir küçük serbest mübadele bölgesi kurmaya karar verdiklerinden bahisle yukarıda da ifade edildiği üzere "altılar" ve "yediler" dışında kalan Türkiye, Yunanistan, İspanya, İzlanda ve İrlanda gibi az gelişmiş ülkelerin bu iki grup arasında kaldığı yorumunda bulunmaktaydı. "Zafer" gazetesinde Avrupa Ortak Pazar'ı ve küçük serbest mübadele bölgesinin kuruluş gerekçeleri hakkında da açıklamada bulunulmuştu. Buna göre oluşturulan kurumlar bir taraftan gümrük tarifelerini en az seviyeye indirmek diğer taraftan da alt ve üst sınırları kaldırıp, "Gümrük Birliği" kapsamında değerlendirebileceğimiz "tam mübadele serbestisi" sağlamayı amaç edinmişti¹⁴.

Ekonomik Birliği Antlaşması, 1962-Belçika'da coğrafi dil sınırları belirlendi, 1970-Benelüks ülkeleri arasındaki sınırlar kaldırıldı. Bkz. **Dünya Tarihi**, (Yay. Haz: Emre Ergüven), İstanbul, 2009, s.446.

¹⁰ **Akşam**, 31 Temmuz 1959.; Başlangıçta dört ülke arasında 1960'ta Stockholm'da kurulan örgüte ilerleyen süreçte Danimarka, Portekiz, Norveç, İzlanda, Liechtenstein ve Finlandiya da katıldı. Bu devletler aynı zamanda kurucu üyelerdi. İngiltere ve Danimarka 1973'te, Portekiz 1988'de, Avusturya, İsviçre, Finlandiya ise 2000'de bu örgütten ayrılmışlardır. Bkz. https://www.wikizero.com/tr/Avrupa_Serbest_Ticaret_Birli%C7i (Erişim Tarihi: 20 Ekim 2017)

¹¹ **Akşam**, 31 Temmuz 1959.

¹² **Akşam**, 31 Temmuz 1959.

¹³ **Akşam**, 31 Temmuz 1959.

¹⁴ **Zafer**, 31 Temmuz 1959.

Bu yolla iktisadi entegrasyon sağlanmaya çalışılacaktı. Her iki grupta henüz bazı konular çekince sahibiydi. Bunun temel sebebi ülkeler arasındaki üretim ve pazar farklılığıydı. Rekabetin şartları her ülke için eşit değildi. Bunun olması halinde taraflardan birisi koruyucu tedbirleri derhal uygulamaya başlamaktaydı. Sanayileşmiş ülkelerin temel sorunu bu idi. Tarım sektörü içinde benzer endişeler söz konusu idi. Batının gelişmiş ülkeleri 1959'un Temmuz'u itibariyle henüz bu konudaki sorunların üstesinden gelememişti¹⁵.

Türkiye, Yunanistan ve İrlanda gibi az gelişmiş ülkeler ise böyle bir birliğe katılmak için bir uyum süresi istemekteydi. Ayrıca bu süre zarfında gerek sanayi gerekse zirai ürünler açısından mevcut diyagramların yükseltilmesi amacıyla bir kalkınma fonu kurulmasını talep etmekteydi. Halen söz konusu iki grup arasında bulunmakta olan Türkiye'nin her ikisiyle de temas halinde olduğu "*Zafer*" gazetesinde belirtilmekteydi. Bununla birlikte yapılmış olan bir katılım başvurusu da bulunmamaktaydı. Haberin tam bu kısmında Türkiye'nin başvurunun reddedildiği bilgisinin "*tamamıyla asılsız*" olduğu belirtilmekteydi. Hatta "*Zafer*" gazetesi Yunanistan'ın Türkiye'yi bu konuda attığı her adımdan haberdar ettiğinden bahisle onun açısından "*olumlu*" olabilecek bir gelişmeden Türkiye'nin bilgisi olmamasının mümkün olmayacağını değinmekteydi¹⁶.

Yunanistan ile Ortak Pazar üyelik müzakerelerine 1959 Eylül'ünde başlanacağı dair haberler basına yansımıştı. Yine "*Zafer*" gazetesinde Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu'nun Cenevre'deki görüşmelerine değinilmekteydi. Bu bağlamda siyasi ve ekonomik ilişkilerin değerlendirildiği ifade edildi. Ayrıca Ortak Pazar konusunda herhangi bir talepte bulunulmadığı da vurgulandı¹⁷.

B- BÜLENT ECEVİT'İN "ULUS" GAZETESİNDE "AVRUPA'DA İKTİSADİ GELİŞME VE TÜRKİYE" BAŞLIKLİ MAKALESİ VE BASINA YANSİYAN HABERLER

Konu hakkında oldukça dikkate değer yorumlardan birisini "*Ulus*" gazetesinin genç ve başarılı köşe yazarlarından Bülent Ecevit yaptı. Kendisinin "*Günün Işığında*" başlıklı bir köşesi bulunmaktaydı. Gazetenin 1 Ağustos 1959'daki nüshasında "*Avrupa'da İktisadi Birleşme ve Türkiye*" konusunu irdelemişti. Yazısının başlangıcında basına yansıdığı kadarıyla Dışişleri Bakanlığı'na yakın çevrelerce yapılan açıklamalara değindi. Daha sonra da Türkiye'nin ekonomik yapısının o gün itibarıyla ne Fransa, Batı Almanya, Belçika, İtalya,

---

¹⁵Zafer, 31 Temmuz 1959.

¹⁶Zafer, 31 Temmuz 1959.

¹⁷Zafer, 31 Temmuz 1959.

Hollanda ve Lüksemburg’u içine alan Ortak Pazar’a; ne de kuruluşu gündemde olan “yediler” ya da “Küçük Pazar” diye adlandırılan İngiltere, Avusturya, Portekiz, İsviçre, İsveç, Norveç ve Danimarka’nın birlikteliğine uygun değildi. Bülent Ecevit’e göre bu iktisadi kurumlara bir ülke girmeden önce kendi ekonomik gelişimini belirli bir seviyeye ulaştırmalıydı¹⁸. Bunu söylerken de iktidarın Türkiye’yi “Ortadoğu’nun Amerikası” ya da “Küçük Amerika”¹⁹ olarak adlandırmasını yanlış bulduğunu ifade etmekteydi. Ona göre bunun sebebi Türkiye’nin iktisadi anlamda ABD’den çok geride olması idi. Aynı zamanda Türkiye, ABD ile ekonomik anlamda kıyaslanamayacak durumda olan Avrupa devletlerinin de gerisinde bulunmaktaydı²⁰.

Bülent Ecevit, DP’nin izlediği dış ekonomi politikasına da eleştiriler yöneltmekteydi: Dokuz yıllık iktidarları sırasında Türk ekonomisi zarar görmüştü. Başta ABD olmak üzere Türkiye ile “dost ve müttefik” olan Avrupalı devletlerden alınan ekonomik yardımlar doğru yönlendirilememişti. Alınan yardımların DP Hükümeti’nce “basiretli” bir şekilde kullanılamaması; Türkiye’nin AB ile olan ekonomik işbirliğini de zora sokmuştu. Türkiye’nin Avrupa’daki ekonomik işbirliği faaliyetlerine katılamaması hem Türkiye’nin bu devletlerin gerisinde kalmasına sebep olacak hem de Avrupa’ya ihraç edilecek olan Türk mallarının pazar bulmasına imkân tanımayacaktı²¹.

Bülent Ecevit makalesinde AB ile Türkiye arasındaki sorunların giderilmesi için bazı çözüm önerileri de sunmaktaydı: Öncelikli olarak Dışişleri Bakanlığı’nın Avrupa ülkeleri arasındaki ekonomik ilişkilerde entegrasyon faaliyetlerine katılması gerekiyordu. Bununla birlikte her türlü ekonomik ve teknolojik yardım kabul edilmeliydi. Türkiye’nin Avrupa’ya uyum sürecinin yapıcı bir seyir takip edebilmesi için gerekli şartlar oluşturulmalıydı. Bülent Ecevit bu şartların sağlanamaması durumunda; Türkiye’nin Avrupa karşısında şu ankinden daha zor durumda kalacağını ve bunun baş sorumlunun DP Hükümeti olacağını vurgulamaktaydı²².

“Zafer” gazetesi 2 Ağustos 1959’daki nüshasında “Hariciyenin Açıklaması” başlıklı bir habere yer verilmişti. “Yenigün” gazetesinde 1 Ağustos 1959’da yayınlanan bir habere bahsedilmekteydi. Buna göre Dışişleri Bakanlığı’ndan yapılan açıklamada Avrupa İktisadi

---

¹⁸ **Ulus**, 1 Ağustos 1959.

¹⁹ “Küçük Amerika olma sevdası, popüler tarihimizin süslü sayfalarında önemli yer tutan beklentilerin başında gelir. Rüya, düşler ve zenginlikler ülkesi ABD’nin bu imajı diğer milletler gibi biz Türkleri de etkilemiştir. Onun için zenginliğin ve refahın simgesi ABD gibi olmaya elli yılı aşkın bir süredir çalışıyoruz” Bkz. Şafak Altun-Cenk Sarıoğlu, **Türk Popüler Tarihinde İlkler**, İstanbul, 2006, s.180.; Ali Balcı, **Türkiye Dış Politikası, İlkeler, Aktörler ve Uygulamalar**, İstanbul, 2013, s.32; **Hürriyet**, 22 Nisan 2010; Bazen de “Küçük Amerika” tabiri yurtdışında resmi görev yapan ABD vatandaşları için kullanılıyordu. Bkz. Selin M. Bölme, **İncirlik Üssü, ABD’nin Üs Politikası ve Türkiye**, İstanbul, 2012, s.115.

²⁰ **Ulus**, 1 Ağustos 1959.

²¹ **Ulus**, 1 Ağustos 1959.

²² **Ulus**, 1 Ağustos 1959.

İşbirliği Teşkilatı'na bağlı devletlerden sadece Türkiye'nin Ortak Pazar dışında kaldığı ifade edilmekteydi. Ayrıca Türkiye'den başka İrlanda, İzlanda ve İspanya'nın da Ortak Pazar'a dâhil edilmediği de vurgulanmaktaydı. Haberde şu önemli ayrıntıya da yer verilmişti: Yunanistan'ın bu Ortak Pazar'a giriş isteği kabul edilmiş ise de katılma şartlarıyla ilgili görüşmelerin başlamadığı belirtilmekteydi²³. Halbuki bundan birkaç gün önce bazı gazetelerde Yunanistan'ın kabul edilme meselesi açık bir dille doğrulanmamaktaydı.

Türkiye, Ortak Pazar'a katılmak için başvuruda bulunduğu "Vakit" gazetesinin 5 Ağustos 1959'daki nüshasında yer alan haberler arasında yer alıyordu. Yabancı kaynaklara dayandırılan haberde eylül ayının sonlarına doğru konunun yapılacak toplantılarla açıklığa kavuşturulacağı belirtilmekteydi. Yunanistan'ın Ortak Pazar'a kabul edildiği bu gazetede de ifade edilmekteydi²⁴.

C- BASINDA YER ALAN HABER VE YORUMLARDA AVRUPA ORTAK PAZAR'INA ÜYELİK İÇİN GELİLEN SAFHAYA DAİR DEĞERLENDİRMELER

"Cumhuriyet" gazetesinin 6 Ağustos 1959'daki nüshasında Mazhar Kunt tarafından yazılan "Avrupa Müşterek Pazarı" başlıklı makalede Türkiye'nin Ortak Pazar'a yaptığı başvurunun Türk kamuoyunun geneli üzerinde olumlu bir etki bıraktığına değinilmekteydi. Yazıda bu konunun her bakımdan tartışıldığı ve bazı çevrelerde çekinceler olduğu ifade edilmekteydi. Yapılan değerlendirmeler dikkate değerd. Bunların başında Türk sanayisinde durgunluk yaşanacağı endişesi yer almaktaydı. Kaliteli ve ucuz Avrupa ürünleri Türk piyasasına girince yerli mamül maddeler bunlarla rekabet edemezdi. Bu da ticaret açığını kapatacağı yerde daha da artırabilirdi. Bunun tam aksini savunan çevrelere göre de Türkiye'nin Ortak Pazar'a girmesi bir zorunluluğun sonucuydu. Hatta Yunanistan'ın bu konuda kat ettiği mesafe Türkiye'nin başvurusunu olumlu sonuçlandırması için bir zorunluluk arz etmekteydi. ilgili kısımda da ifade edildiği üzere bu konunun gündeme gelmesinden beridir sıklıkla dile getirilen bir endişe yeniden dillendirilmeye başlandı. Bu da Yunanistan ile Türkiye'nin ihraç ürünlerindeki benzerlikti. Yunanistan'ın Ortak Pazar'a girmesi halinde avantajlı bir konuma geçeceği ortadaydı²⁵.

Mazhar Kunt Ortak Pazar'a girilmesi halinde ülkenin birçok sorunun üstesinden geleceğini iddia etmekteydi. Bu durum Türkiye'nin yararına bir gelişme olarak

---

²³Zafer, 2 Ağustos 1959.

²⁴Vakit, 5 Ağustos 1959.

²⁵Cumhuriyet, 6 Ağustos 1959.

tanımlanabilirdi. Tarım ürünlerinin ihracı konusunda büyük mesafe alınabilirdi. Süreç konusunda da endişeler hâkimdi. Her şey olumlu sonuçlandığı takdirde bu defa da uyum sürecinin seyri merak konusu olabilirdi. Sanıldığıının aksine gümrük kapıları ithal ürünlere “*sonuna kadar açılacak değildi*”. Zaten Ortak Pazar’a üye devletler de sorunsuz bir geçiş için on beş yıllık bir süreyi gerekli görmekteydiler. Ortak Pazar’a giriş her bakımdan “*kârlı*” olacaktı. Avrupa’nın Türkiye’ye yapacağı ekonomik ve teknik yardım Türk sanayisini teşvik edici bir rol üstlenebilirdi²⁶.

1959’un yaz ayları Ortak Pazar’a giriş tartışmalarının yoğunlaştığı bir süreçti. Özellikle temmuz ayının sonu ile ağustos başları basında bu konunun sıklıkla tartışıldığı günlerdi. Bu bağlamda “*Vakit*” gazetesinin 6 Ağustos 1959 tarihli nüshasında “*Avrupa Pazarına Üyeliğimiz Katileşiyor, Azalık İçin Eylül Ayında Nihai Bir Karara Varılacak*” başlığına yer vermişti. Gazetenin istihbarat servisi resmi makamlara dayandırdığı haberinde 5 Ağustos itibariyle Avrupa Ortak Pazar’ına resmi başvurunun yapıldığı konusunda teyit alındığı ifade edilmekteydi. Haberin devamı da yine aynı kaynağa dayandırılmaktaydı. Türkiye’nin dış ticareti açısından oldukça önemli bir gelişme idi. Yazıda Ortak Pazar’ın geçmişi hakkında kısa bir bilgilendirmede bulunulmaktaydı. Buna göre Türkiye’nin ihracatının %40’ı Fransa, Almanya, İtalya, Belçika, Lüksemburg ve Hollanda’dan oluşan birlikteliğe yapılmaktaydı. İthalatın da yine %35’i bu ülkelere idi. Bu sebeple Türkiye’nin dış ticaretinde ağırlıklı yer tutan böyle bir birliğe katılımı oldukça önemliydi. Katılım şartları prensipte gereken onaylar alındıktan sonra belli olacaktı. İlgili yazıda on iki ya da on beş yıl içerisinde yukarıda isimleri verilen ülkeler sınırları kaldıracaktı. Gazetede Yunanistan’ın yaptığı başvurunun kabul edildiği de vurgulanmaktaydı²⁷.

“*Zafer*” gazetesinin 7 Ağustos 1959 tarihli nüshasında “*Associated Press*” ajansının verdiği bir haberden bahsedilmektedir. “*Müracaatımıza Dair Haber Dün Teyid Edildi*” başlıklı yazıda Türkiye’nin Ortak Pazar’a girmek istediği ve bunun için başvuruda bulunduğu ifade edilmekteydi. Ayrıca durumun Dışişleri Bakanlığı’nca da doğrulandığı vurgulanmaktaydı. Federal Almanya, Belçika, Fransa, Hollanda, İtalya ve Lüksemburg tarafından 1 Ocak 1958’de kurulan ortaklık sayesinde hem aralarındaki ticari ilişkileri geliştirici hem de üretimin önemli bir unsuru olan işçilere verilen değeri artırıcı bir unsur olacaktı. Dışişleri Bakanlığı da konu hakkında şöyle bir açıklamada bulunmaktaydı: “*Türkiye’nin umumiyetle Avrupa’da her sahadaki entegrasyon hareketlerine taraftar olduğu malumdur. Geçen sene sonunda Avrupa’da bir OEEC memleketlerini içine alacak bir serbest mübadele bölgesinin tesisi mümkün*

²⁶ *Cumhuriyet*, 6 Ağustos 1959.

²⁷ *Vakit*, 6 Ağustos 1959.

olamayınca daha önce kurulmuş olan müşterek pazar bundan başka iki ay evvel bir de küçük serbest mübadele bölgesi adı altında İngiltere, İskandinav devletleri, Portekiz, İsviçre ve Avusturya'dan müteşekkil ikinci bir grup kurulmuştur”²⁸.

“Zafer” gazetesindeki haberde bu iki grubun dışında kalan Türkiye, Yunanistan, İzlanda, İrlanda ve İspanya'nın “altılar” ve “yediler” olarak bilinen topluluklarla olan ilişkilerinin Avrupa tarafından incelenmeye başlandığı ifade edilmekteydi. Ayrıca Yunanistan'ın Ortak Pazar'a katılmak için geçen ay yaptığı başvurunun kabul edildiği ve giriş şartlarının eylül ayında görüşülerek karara bağlanacağı bakanlıkça vurgulanmaktaydı. Türkiye ile ilgili ticari ve ekonomik ilişkiler çerçevesinde Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı'na katılmaya karar vermiş olduğu haberin diğer konusuydu²⁹.

D- FEDERAL ALMANYA BAŞBAKAN YARDIMCISI VE EKONOMİ BAKANI LUDWIG ERHARD'IN TÜRKİYE GEZİSİ (17-22 AĞUSTOS 1959) BAĞLAMINDA EKONOMİK İLİŞKİLERİN GÜNDEME GELMESİ VE BASINDAKİ YANSIMALARI

“Zafer” gazetesindeki yazıda vurgulanan Türkiye'nin Avrupa İktisadi İşbirliği Topluluğu'na katılmak için başvuruda bulunduğuyla ilgili haber “Cumhuriyet” gazetesinin 15 Ağustos 1959 tarihli nüshasında “Türk-Alman İktisadi Görüşmeleri Salıya İstanbul'da Başlıyor” başlıklı yazının içeriği ile de doğrulanmaktaydı. Haberde Almanya'dan görüşmelerde bulunmak üzere Türkiye'ye gelecek olan Federal Almanya Başbakan Yardımcısı ve Ekonomi Bakanı Profesör Ludwig Erhard³⁰ karşılayacak heyetin başında Başbakan Adnan Menderes bulunacaktı. Ayrıca Türkiye'den Dışişleri Bakanı, Ticaret Bakanı, Koordinasyon ve Maliye Bakanları da hazır bulunacaktı³¹. Aynı tarihli gazetede “Avrupa Yatırım Bankası Bize Kredi Açıyor” başlıklı yazıda ise merkezi Brüksel'de bulunan ve Roma Antlaşması ile kurulan³² Yatırım Bankası'nın Türkiye, Yunanistan ve Tunus gibi ekonomik açıdan az gelişmiş ülkelere kredi sağlayacağı belirtilmekteydi. Bankanın sadece Ortak Pazar'a dâhil olan devletlerle çalışması ilerleyen süreçte bir “durgunluk” ortaya çıkarabilirdi. Bu da başka devletlere kredi

²⁸ Zafer, 7 Ağustos 1959.

²⁹ Zafer, 7 Ağustos 1959.

³⁰ Ludwig Wilhelm Erhard, 4 Şubat 1897'de Almanya-Fürth şehrinde doğdu. 1963-1966 arasında görev yapmış Federal Almanya Şansölyesidir. Ayrıca 1949-1963 yılları arasında da Federal Ekonomi Bakanlığı görevinde bulunmuştur. II. Dünya Savaşı döneminde Alman ekonomisi üzerinde “sosyal piyasa ekonomisi” modelini uygulamıştır. Bkz. <https://www.britannica.com/biography/Ludwig-Erhard> (Erişim Tarihi: 21 Ekim 2017)

³¹ Cumhuriyet, 15 Ağustos 1959.

³² Yıldırım Koç, *Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri*, Türk-İş Eğitim Yayınları, Ankara, 2001, s.5.

vermeyi zorunlu kılıyordu. Türkiye ve Yunanistan'ın Ortak Pazar'a girmek için başvuruda bulunması da bunu kolaylaştıran bir etkendi³³.

Aynı gazetenin 18 Ağustos 1959 tarihli nüshasında ise M. Esat Tekeli³⁴'nin köşe yazısı dikkate değerdi. “*Avrupa Müşterek Pazarı ve Biz*” adlı yazıda kısaca “*altılar*” ve “*yediler*” hakkında bilgi verilerek Türkiye ve Yunanistan'ın “*Avrupa Müşterek Pazarı*”na başvuruda bulunduğu belirtilmekteydi. Ancak yazar Belçika basınında çıkan bir habere dayanılarak yapılan başvurunun reddedildiğine dair bir bilgilendirmenin diğer gazetelerce referans kabul edildiğine atıfta bulunmaktaydı. Ona göre Türkiye'nin kurulan Ortak Pazar'a girmesinin bazı sakıncaları vardı. Bunları şöyle ifade etmekteydi: “*Şayet biz bu pazara iştirak edersek on iki yıl sonunda altı Avrupa memleketinin ve bundan sonra mesela Yunanistan gibi bu birliğe dahil olacakların sınai mamulleri memleketimize gümrük resmi ödemededen girebileceği halde bizim zirai istihsal ihracatımızın bazı kolaylıklar görmekte beraber aynı derecede müsait muameleden istifade edebileceği belli olmuş değildir*”³⁵.

Yazara göre aynı koşullarla Türkiye'nin kabul edilmemesi halinde Türkiye gibi bir tarım ülkesinin Ortak Pazar'dan faydalanması zorlaşacak ve bundan zarar görecekti. Ekonomisi gelişmemiş ülkelere daha fazla süre ve “*muafiyet*” verilmeliydi. Yazıda vurgulanan diğer bir konu ise Avrupalı devletlerin Türkiye'yi birliğe almasında “*ince hesapların olduğu*” düşüncesi idi. Yani Avrupa'dan Türkiye'ye gümrüksüz girecek sanayi malları Türk milli sanayisine zarar verebilirdi. Esat Tekeli'ye göre “*Avrupa Müşterek Pazarı*”na girmek sadece gümrük vergilerini kaldırmak anlamına gelmemekteydi. Aynı zamanda Ortak Pazar'da bulunan devletlerin; birbirleri arasındaki ithalat kontenjanlarını kaldırması, Ortak Pazar'ın dışındaki devletlere karşı ortak bir gümrük tarifesi uygulanması, pazara dâhil olanlar arasında rekabet şartlarının aynı olması ve devletlerin gerektiğinde birbirine yardım etmesi anlamına da geliyordu³⁶.

Konuyla ilgili olarak “*Hürriyet*” gazetesinin 21 Ağustos 1959 tarihli nüshasında manşette “*Liberasyon Yoluyla İthalat Arttırılacak*” başlığına yer verildi. Ayrıca dönemin Ticaret Bakanı Hayrettin Erkmen'in İzmir fuarının açılışı sırasında yaptığı konuşmadan

³³ **Cumhuriyet**, 15 Ağustos 1959.

³⁴ Mehmet Esat Tekeli, 1896'da Samsun'da doğdu. İstanbul Mülkiye Mektebi mezunudur. Bulduğu görevler şöyleydi: Samsun Sultanisi Kısmi İptidai Muallimliği, Samsun Reji İdaresi Kâtipliği, Samsun Liva Encümeni İhsaiyyat Kâtipliği, Samsun Mükellefiyeti Ziraiye Kâtipliği, Kadıköy Orta Mektebi Coğrafya Öğretmenliği, Kastamonu Sultanisi Tarih Öğretmenliği, Maliye Müfettişliği, Millî Emlak Müdürlüğü, Maliye Vekâleti Müsteşarlığı, Maliye Tetkik Heyeti Başkanlığı, Siyasal Bilgiler Okulu Bütçe ve Amme Kredisi Profesörlüğü idi. TBMM VII. ve VIII. Dönem CHP Urfa Milletvekilliği yaptı. Evli ve iki çocuk babasıdır. 25 Kasım 1967'de öldü.

Bkz. https://www.tbmm.gov.tr/TBMM_Album/Cilt1/index.html (Erişim Tarihi: 21 Ekim 2017)

³⁵ **Cumhuriyet**, 18 Ağustos 1959.

³⁶ **Cumhuriyet**, 18 Ağustos 1959.

alıntılara yer verildi. Bakan Ortak Pazar'a girmek için başlatılan çalışmalara hız verildiğine değinmekteydi. İzmir fuarının açılışına Londra'da geçirdiği uçak kazasından sonra Başbakan Adnan Menderes de katılmaktaydı. Onun konukları arasında Batı Almanya Başbakan Yardımcısı Ekonomi Bakanı Profesör Ludwig Erhard da bulunmaktaydı. Halk her ikisine de açılış sırasında büyük sevgi gösterilerinde bulunmuştu³⁷.

Memduh Yaşa'nın³⁸ 21 Ağustos 1959'da "*Hürriyet*" gazetesinde yazdığı "*Türkiye Müşterek Pazar'a Katılmalı mı?*" başlıklı yazısında; Türkiye'nin Ortak Pazar'a katılmasının herhangi bir ön hazırlık süreci olmadan gerçekleşmesi halinde bunun sonuçları beklenilenden daha kötü olabilirdi. Bu durum Türkiye'deki bazı sanayi işletmeleri açısından oldukça karamsar bir tablo ortaya çıkarabilirdi. Oldukça zor şartlarda kurulmuş, korumacı uygulamalarla varlığını devam ettirmiş ve rekabetten uzak olarak etkinlik gösteren bazı sanayi kuruluşları bulunmaktaydı. Memduh Yaşa bu durumu şu çarpıcı ifade ile vurgulamaktaydı: "*Bir kısım sanayimiz güneşe ve havaya çıkmaya mütehammil değildir*". Buna karşılık yine aynı yazar yabancı işletmelerle eşit rekabet şartları içinde "*yarışabilecek*" Türk sanayi kuruluşlarının da "*sanıldığı kadar*" az olmadığını belirtmekteydi. Ortak Pazar'ın Türk sanayisine büyük fırsatlar sunduğuna da değinmekteydi: Uluslararası ölçütte bir Pazar deneyimine sahip olunabilirdi. Üretim tekniğinde çağdaş usüller yakından takip edilebilirdi. Bunun bir diğer faydası da hammaddelerin daha ucuz ve kolay sağlanabilmesiydi. Mevcut sorunların üstesinden gelinmeliydi. Piyasa ekonomisinin şartları içerisinde kendisini güncelleyemeyen kuruluşlar temel sorunlardan kurtulamayacaklardı. Bu durum her olumsuz durumda ekonomik ilişkiler açısından sıkıntı yaratacaktı³⁹.

Memduh Yaşa şu önemli ayrıntıyı da okurları ile paylaşmaktaydı. Ona göre 1929'dan beri hükümetlerin yaptığı hatalar; "*sanayinin bu millet için olduğu*" gerçeğini büyük ölçüde unutturmuş ve "*milletin bu sanayi için her türlü mihnete katlanması gerektiği inancını yerleştirmiştir*". Bunun dışında sanayileşmenin temel sorunlarının yanı sıra Türk parasının uluslararası piyasalarda istikrarlı bir konuma gelmesi, tarım sektörünün karşı karşıya kaldığı sorunlar ve yatırım konusunda izlenecek siyaset hakkında Roma Antlaşması belirleyici olacaktı. Bu durumda da uyum süreci dikkate alındığında Türkiye için mevcut şartlar hiç de

---

³⁷ *Hürriyet*, 21 Ağustos 1959.

³⁸ Ahmet Memduh Yaşa, 1919'da Siirt'te doğdu. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi mezunudur. Fransızca, İngilizce ve Arapça bilmektedir. Yaptığı görevlerden bazıları şöyledir: Gümrük ve Tekel Bakanlığı Müfettiş Muavinliği, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Teorisi Profesörlüğü, Başbakan Özel Müşavirliği, Özel Sektörde Müşavirlik ve İdare Meclisi Üyeliği, Akbank İdare Meclisi Üyeliği, Siyasi ve Sosyal Araştırmalar Vakfı Yönetim Kurulu Başkanlığı, Yazarlık ve XVII. Dönem İstanbul Milletvekilliği. Evli ve bir çocuk babasıdır. 21 Temmuz 2014'te öldü. Bkz. https://www.tbmm.gov.tr/TBMM_Album/Cilt3/index.html (Erişim Tarihi: 21 Ekim 2017)

³⁹ *Hürriyet*, 21 Ağustos 1959.

elverişli bir konum sunmamaktaydı. Hükümet, Türkiye için yeni bir sürecin gözden geçirilmesini talep edebilirdi. Bunu kolaylaştıran hükümler antlaşmada yer almaktaydı. Az gelişmiş üyelerin sahip olduğu sorunlu bölgelerin geliştirilmesine yönelik maddeler de bulunmaktaydı. Bu doğrultuda konu ile ilgilenecek kurumlar da oluşturulmuştu⁴⁰.

Diğer taraftan Ortak Pazar ülkeleri arasında işbirliği, ekonomik amaçları aşan bir genişliktedir. Üye ülkeler tek bir ekonomi haline gelmekteydi. Bununla birlikte askeri ve siyasal sahalarda da dengeli bir yapı oluşturma potansiyeline sahiptirler⁴¹.

Federal Almanya Ekonomi Bakanı Ludwig Erhard yukarda da ifade edildiği üzere bir süredir Türkiye’de bulunmaktaydı. Onun temasları hakkında gazetelerde ayrıntılı haberlere yer verilmekteydi. Türkiye Cumhuriyeti Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı’nın önde gelen üyelerinden birisi olan federal Almanya’nın Türk ekonomisine bakışını önemsiyordu. Türk Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu 22 Ağustos’ta Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı’na verilecek 700.000.000 dolarlık programı açıkladı⁴². Ayrıca ağustos başından beri hükümet tarafından izlenen siyasetin bir sonucu olarak yüklü miktarda kredi girdisi sağlandığı da Bakan tarafından belirtilmekteydi. Böylece Türkiye daha liberal bir ithal sistemi kurabilecek bir seviyeye ulaşmış olabilecekti. Ona göre Türkiye Almanya ile iktisadi işbirliğinde yeni bir dönem başlatılmaktaydı. Amaç yeni yatırımlar için işbirliğine yönelik çalışmalardı. Türkiye, Avrupa ekonomisinin bir parçası olmak için hazırlıklar yapmaktaydı. Bu bağlamda Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı ve Uluslararası Para Fonu’nca Türkiye’ye yapılacak ekonomik yardımın kapsamı hakkında çalışmalar yapılmaktaydı. Fatin Rüştü Zorlu Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı’na sunulacak yatırım programı üzerine Alman heyeti ile birlikte incelendiği ve bu konuda tam bir mutabakat sağlandığı bilgisini de kamuoyu ile paylaşmaktaydı⁴³.

Fatin Rüştü Zorlu Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı’na sunulacak olan programın üç yıllık olduğunu ve birçok farklı alanı kapsadığını belirtti. Fatin Rüştü Zorlu yabancı sermaye girişi ile ilgili mevzuatın süreç içerisinde geliştirildiğini; ABD ile yapılan yatırım programından üç yıl içerisinde 500 ile 700.000.000 dolar temin edileceğini; Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı’na sunulacak yatırım planının bütün ayrıntıları ile hazır olduğunu; yapılan çalışmalarda Uluslararası Tarım ve Gıda Teşkilatı’nın hazırladığı planının dikkate alındığını açıkladı. Fatin Rüştü Zorlu yatırım kredilerinin daha uzun vadeli olacağını belirtti. Ortak Pazar’a katılım konusunda Türk sanayisinin zarar görmeyeceğini vurguladı. Gümrük

---

⁴⁰ **Hürriyet**, 21 Ağustos 1959.

⁴¹ **Hürriyet**, 21 Ağustos 1959.

⁴² **Cumhuriyet**, 23 Ağustos 1959.

⁴³ **Cumhuriyet**, 23 Ağustos 1959.

duvarlarını kaldırılması kademeli olacağından bahsetti. Sektörel farklılıkları temel alınacaktı. Türkiye'nin ekonomik istikrar konusunda son bir yılda büyük mesafe kat etmişti. Bakan son olarak da bu durumun Türkiye'nin dostları tarafından desteklendiğini bildirdi⁴⁴.

Konuyla ilgili olarak Federal Almanya Ekonomi Bakanı Ludwig Erhard da aynı gün bir basın toplantısı düzenledi: Türkiye'nin hazırlamakta olduğu yeni yatırım politikasının 1 Eylül'de Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı'na sunulduğunda Almanya tarafından destekleneceğini belirtti. Programı kişisel olarak beğendiğini ifade etti. Federal Almanya'nın Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı'ndan temin edilecek kaynak hakkında üzerine düşen azami yardımı yapacağını açıkladı. Ludwig Erhard ayrıca Türkiye'nin Avrupa Ortak Pazar'ına girmek için gösterdiği çabayı takdir etmekle birlikte bunun bir zorunluluk olduğuna da inandığını ve Türkiye'nin Ortak Pazar'a girmesi için her türlü destekte bulunacağını belirtti⁴⁵.

Ludwig Erhard 17-22 Ağustos 1959'da yaptığı ziyaretin sonuçları bu basın toplantısında değerlendirilmekteydi. Burada Alman-Türk dostluğuna sıklıkla atıfta bulunuldu. Ona göre Türkiye'nin kalkınması sosyal ve siyasi cepheleriyle bir Avrupa ve "*hür dünya davası*" idi. Türkiye'nin Ortak Pazar'a katılımına Almanya tarafından destek verileceği belirtildi. Türkiye'nin istikrarlı bir para politikası izlediğinden övgü ile söz etti. Yine Ortak Pazar'a katılım konusunda Türkiye'nin yaptığı başvurudan sadece memnuniyet duyulmadığını ifade etti. Bunu Alman Hükümeti'nin bir zorunluluk bilerek gereken desteği vermekten çekinmeyeceğini sözlerine ekledi. Türkiye'nin Ortak Pazar'a katılımı için izlenilen yol hakkında oldukça yapıcı bir surette görüş alışverişinde bulduklarını vurguladı. Sürecin sorunsuz olarak devam etmesi halinde Türkiye'nin alacağı yardımlar hakkında da Almanya'nın her türlü yardımı yapacağını belirtti. Böylelikle Alman özel sektörü için bütün çekince ortadan kalkmış olacaktı. Bunun yanı sıra Türkiye'nin gerekli yasal düzenlemeleri de tamamlaması gerekiyordu. Türkiye yatırım için her bakımdan oldukça cazip bir ülkeydi. Hükümetin yabancı sermaye için vereceği garantiler, bu konudaki birçok engelin ortadan kalkması anlamına gelecekti⁴⁶.

Federal Almanya Başbakan Yardımcısı ve Ekonomik İşler Bakanı Profesör Ludwig Erhard ve beraberindekiler 22 Ağustos 1959'da Yunanistan'ın Başkenti Atina'ya gitmek üzere Türkiye'den ayrılmadan önce yapılan resmi kapsamında kamuoyuna ortak bir açıklamada bulundular. "*Türk-Alman Resmi Tebliği*" başlığını taşıyan bu bildiriye şu açıklamalara yer verildi: "*Profesör Erhard Başvekil Adnan Menderes refakatinde ve Hariciye vekili Fatih Rüştü*

⁴⁴ *Cumhuriyet*, 23 Ağustos 1959.

⁴⁵ *Akşam*, 23 Ağustos 1959.

⁴⁶ *Cumhuriyet*, 23 Ağustos 1959.

Zorlu ve Maliye Vekili Hasan Polatkan'ın da iştirakiyle bu fırsattan faydalanarak Bursa ve İzmir'i de ziyaret etmiş Milletlerarası İzmir Fuarı'nın açılış merasiminde bulunmuş ve fuarda Alman Pavyonu'nu gezmiştir... Heyetler arasında cereyan eden müzakereler esnasında Türk heyeti Federal Alman heyetine 4 Ağustos 1958 tarihinden itibaren tatbikine başlanan iktisadi istikrar ve Kalkınma Programından elde edilen müsbet neticeleri izah etmiştir". Yayınlanan bildirin devamında; Türkiye'nin uluslararası kuruluşlar nezdinde yaptığı ekonomik yardım görüşmelerinde Almanya ile sıkı ve devamlılık arz eden ortak işbirliğine gidilmesine karar verildiğinden bahsedildi. Türkiye'nin kalkınmasının gerek bölgesel ve gerekse küresel açıdan ne kadar önemli olduğuna değinildi. Türkiye'nin Avrupa ekonomisinin bir parçası olabilmesi için Almanya Hükümeti'nin bu konuda "tam destek" verme niyetinden bahsedildi. Ludwig Erhard'ı Yeşilköy Havalimanı'ndan Atina'ya Başbakan Adnan Menderes, Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu, Maliye Bakanı Hasan Polatkan ve diğer yetkililer uğurladı⁴⁷.

Ludwig Erhard'ın Türkiye ziyaretini sonlandırmasından sonra 23 Ağustos'ta "Tercüman" gazetesinde çıkan bir haber dikkate değerdi. Ludwig Erhard'ın "Türkiye'nin müşterek pazara girmesi lazımdır" demecine yer verilmişti. Ayrıca Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu'nun basın açıklamasına değinerek; Avrupa'nın Türkiye'ye 1962'e kadarki üç yıllık süreçte 500.000.000 ile 700.000.000 dolar arasında bir yardım yapacağını belirtti. Konuşmasında "Türkiye'nin gelişmesi dünya iktisatçıları tarafından takdir edilmektedir"⁴⁸ diyerek, hükümetin uyguladığı ekonomi politikalarının başarısına değindi.

"Tercüman" gazetesinin 24 Ağustos tarihli nüshasında ise Peyami Safa tarafından yazılan "Müşterek Pazar ve Türkiye" başlıklı bir makaleye yer verildi. İçerik, ağırlıklı olarak Türkiye ve Federal Almanya arasında gerçekleşen resmi görüşmelere ayrılmıştı. Taraflar şu dört konu üzerinde durmuştu: Para istikrarına ait kararların yürütülmesi, ithalatta serbest rejimin uygulanması, bir yatırım programının gerçekleştirilmesi ve Türkiye'nin Ortak Pazar'a girmesi. Peyami Safa Ortak Pazar'a girilmesinin Türkiye için olumlu sonuçlar doğuracağını şu ifadelerle vurgulamaktaydı: "Müşterek Pazar başlangıçta Almanya, Fransa, İtalya ve Benelüks memleketleri arasındaki bir anlaşmadır. İlgili memleketler her on sekiz ayda bir gümrük tarifelerinde yüzde on indirecekler ve 1970 yılında gümrük resimleri tamamıyla tasfiye edilmiş olacaktır. İthaline izin verilen maddeler; 1959'da milli istihsalin %3'ü 1960'da %4'ü 1967'de %20'ye kadar çıkacaktır. Böylece otomobil ithalatı dört misline baliğ olacak, dokuma, elbise, oyuncak, porselen, ev elektrik malzemesi ithalatı çoğalacaktır. Nihayet gayri zirai talep üzerindeki tahditler kalkacaktır; fakat asıl gaye bu memleketler arasındaki müşterek pazarın

⁴⁷ Cumhuriyet, 23 Ağustos 1959.

⁴⁸ Tercüman, 23 Ağustos 1959.

böyle sayısız kolaylık ve avantajlarından faydalanmaktadır. Müşterek Pazar bugün için büyük faydalar yarın için daha büyük imkânlarla doludur. Türkiye'nin iktisadi kalkınmasında da kuvvetli amirlerden biri olabilir"⁴⁹. Böylece Ortak Pazar, Türkiye'nin ekonomik kalkınması için bir fırsat olarak değerlendirilmekte ve sayısal verilerle bu süreç desteklenmekteydi.

E- TÜRKİYE'NİN ORTAK PAZAR'A GİRMESİNİN OLASI SONUÇLARINA YÖNELİK TARTIŞMALARIN DEVAM ETMESİ

Avrupa Ortak Pazar'ına yapılan başvuru "Cumhuriyet" gazetesinin 12 Eylül 1959 tarihli nüshasında da değerlendirilmekteydi. Gazetede "Müşterek Pazar Konseyi'nin Türkiye İle Alakalı Kararı" başlıklı haberde "Türkiye'nin Ortak Pazar'a iltihak talebi" ile ilgili Avrupa Ortak Pazar Konseyi'nin konuyu gündemine alacağı belirtilmekteydi. Aynı tarihli gazetede Feridun Ergin'in de "Müşterek Pazar Nedir? Girmemiz İyi mi Fena mı Olur?" başlıklı bir makaleye de yer verilmişti. Yazıda Ortak Pazar'ın bir gümrük birliğinden ibaret olduğu ve bu oluşumun parçası olan ülkelerin gümrük vergisi ve ticari konularda hiçbir sınırlamaya tabi tutulmayacağı vurgulanmaktaydı. Yani ithal ve ihraç edilen her türlü mal üzerinde gümrük vergisi alınmayacaktı⁵⁰.

"Hürriyet" gazetesinin 12 Eylül 1959 tarihli nüshasında Ortak Pazar ile ilgili "Türkiye Müşterek Pazara Alınıyor" başlıklı yazıda Brüksel kaynaklı bir habere yer verilmekteydi. Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı Vekiller Konseyi'nin Ortak Pazar üyeliğine Türkiye'yi "prensip" olarak kabul edeceği açıklanmaktaydı. Ayrıca Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı'na üye olan Fransa ile Belçika'nın bu ortaklık içinde özel bir statüye sahip oldukları da belirtilmekteydi⁵¹. Yine aynı gazetenin 26 Eylül tarihli nüshasında ise "Müşterek Pazar İçin Görüşmeler Başlıyor" başlıklı yazıda Brüksel'de yapılacak görüşmelerde Türkiye'nin iki isteğinin olduğu belirtilmekteydi: Gümrük kolaylığı ve yerli sanayinin korunması. Ayrıca Dışişleri Bakanlığı İktisadi İşbirliği Dairesi Genel Müdürü Semih Günver başkanlığında bir heyetin bu toplantılara katılmak üzere Brüksel'e gideceği de belirtilmekteydi. Habere göre bu ilk toplantıda Türk heyetine Brüksel Büyükelçisi Rıfki Zorlu başkanlık edecekti. Görüşmeler dört gün sürecek ve toplantıda Türkiye'nin Ortak Pazar'a girmek için isteyeceği şartlar değerlendirilecekti. Ortak Pazar Komisyonu konuyla ilgili bir rapor hazırlayacak ve bu raporu

⁴⁹ Tercüman, 23 Ağustos 1959.

⁵⁰ Cumhuriyet, 12 Eylül 1959.

⁵¹ Hürriyet, 12 Eylül 1959.

Ortak Pazar Konseyi'ne verecekti. Konsey, Kasım'ın ilk haftasında bu raporu görüşerek Türkiye'nin Ortak Pazar'a hangi şartlarda kabul edileceğini bildirecekti⁵².

17 Mart 1960 tarihli “*Milliyet*” gazetesinde “*Müşterek Pazar Devletlerine Şikâyetle Bulunduk*” başlıklı yazıda Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu ile ilgili bir haber dikkat çekmekteydi. Habere göre Fatin Rüştü Zorlu'nun Ankara büyükelçilerine Türkiye'nin Ortak Pazar'a alınmasıyla ilgili çalışmaların “*ağır*” yürütülmesinden dolayı duyduğu hoşnutsuzluk dile getirilmekteydi. Ona göre ekonomik durumu Türkiye'den daha kötü olan Yunanistan'ın Ortak Pazar'a alınmasında aynı zorlukların yaşanmamaktaydı⁵³.

“*Milliyet*” gazetesinin 13 Temmuz 1961'deki nüshasında ise Türkiye'nin Ortak Pazar'a kabul edilmediği dile getirilmekteydi. Türkiye ekonomisinin Avrupa ülkeleri ile eşit seviyede olmaması bunun sebebi olarak ileri sürülmekteydi. Mehmet Ali Kışlalı tarafından kaleme alınan “*Müşterek Pazar'a kabul edilmedik*” başlıklı yazıda şu ifadeler yer verilmekteydi: “*Müşterek Pazar'a girmek için yapmış olduğumuz teklif reddedilmiştir. Müşterek Pazar red sebebi olarak ekonomimizin kendi seviyelerinde olmadığını göstermişlerdir. 10 Nisan tarihinde Brüksel'de Müşterek Pazar heyeti Türk komisyonuna garip bir teklifte bulunmuştur. Teklifte Türkiye'nin hem Müşterek Pazar'a girecek durumda olmadığı belirtilmiş, süresi belli olmayan geçici bir devre gelişme tecrübesi geçirmesi ve üyeler tarafından müşahede altında tutulması şart koşulmuştur*”. Haberde Avrupa Ortak Konseyi'nin verdiği bu kararın Türkiye için bir “*sürpriz*” olduğu ifade edilmekteydi. Buna karşılık Yunanistan'ın Ortak Pazar'a üyeliği ise büyük bir törenle kabul edilmişti⁵⁴. Böylece ağırlıklı olarak 1959'un yaz ve sonbaharında yaşanan gelişmeler; 1960 ve 1961'de de mevcut gündem doğrultusunda basına konu olmaya devam etmişti.

---

⁵² **Hürriyet**, 26 Eylül 1959.

⁵³ **Milliyet**, 17 Mart 1960.

⁵⁴ **Milliyet**, 13 Temmuz 1961.

SONUÇ

Federal Almanya, Belçika, Lüksemburg, Fransa, İtalya ve Hollanda'dan oluşan altı üye ülke 1951'de Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu'nu kurdu. Bu devletler tarafından mal ve hizmetlerin serbest dolaşımına dair bir ekonomik topluluk kurulmasına karar verildi. Böylece 25 Mart 1957'de Roma Antlaşması imzalanarak Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı ya da bir diğer deyişle Avrupa Ekonomik Topluluğu kuruldu. Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu (EURATOM) da 1 Ocak 1958'de yürürlüğe girecek olan Roma Antlaşması ile faaliyete geçecekti.

Ekonomik göstergeler Türkiye açısından bu dönemde iyi değildi. Türk Hükümeti ekonomiye yeniden istikrar kazandırmak amacıyla 1956'dan beri çaba göstermekteydi. Bir dizi önlem alındı. Buna rağmen fiyatlar yükseldi ve karaborsa ortaya çıktı. Dış ödemeler açığı büyüdü. 1958'de yeniden ekonomik önlemler alınması için harekete geçildi. ABD ve Avrupa İktisadi İşbirliği Teşkilatı ülkeleri ile yapılan görüşmelerden sonra 31 Temmuz 1958'de dış destek konusundaki belirsizlik ortadan kalktı. Programa dışarıdan destek verilmesine rağmen durum içte hiç de beklenildiği gibi değildi. Doğal olarak yaşanan olumsuzlukların siyasete yansımaları oldu. Üretilen çözümler sorun giderici olmadı. Ekonomideki istikrarsızlık 1959'da da varlığını sürdürdü. Muhalefet, hükümeti yanlış politikalar uygulamakla suçladı. Bu süreçte Batı Blokuna bağlı Avrupa ülkeleri arasında oluşturulan iktisadi işbirliği teşkilatlarına katılım konusu basında ağırlıklı olarak yer almaya başladı.

Türk kamuoyu başlangıçta bu konuya fazla ilgi göstermemişti. Yunanistan'ın başvuruda bulunmasından sonra sürece olan ilgi artacaktı. Çünkü iki ülkenin ihracat ürünleri birbirine yakındı. Çünkü ihraç edilen tarım ürünlerinin büyük bir kısmı Ortak Pazar ülkelerine gönderilmekteydi. Hatta Yunanistan'ın başvurusunun kabul edilip Türkiye'ninkinin reddine yönelik haberler basında tartışılmaya başlandı. 30 Temmuz 1959'dan itibaren gerek hükümet tarafından yapılan açıklamalar gerekse konunun uzmanlarınca yazılan makaleler durumu kamuoyu nezdinde farklı bir boyuta taşıdı. Avrupa'da yukarıda ifade edilen ülkelerin dışında yeni iktisadi işbirliği oluşumlarının bir parçası olmak üzere de harekete geçildiği kamuoyuna duyuruldu. Yayınlanan gazetelerin ilk sayfaları Dış haberlerle dolu idi. Buna bir de yapılan yorumlar eklenince konu ülkenin gündeminde baş sıraya oturmuştu. Çoğunlukla basına yansıyan haberler ve yazılan makalelerde Avrupa ile ekonomik ortaklığın Türkiye açısından büyük bir kazanım olacağı belirtiliyordu

Federal Almanya Başbakan Yardımcısı ve Ekonomi Bakanı Profesör Ludwig Erhard'ın bu dönemde Türkiye'ye yaptığı ziyaret Avrupa Ortak Pazar'ına katılım için yaşanan tartışmaları yeni bir safhaya taşıdı. Basının gündemi ziyaret süresince bu konuya ayrıldı.

Ludwig Erhard'ın gezi sırasında hükümeti adına yaptığı açıklamalar oldukça ümit verici idi. Kendisi gezisinin Türkiye kısmını tamamladıktan sonra Yunanistan'a bir gezi düzenleyecekti. Her iki ülkenin de "*küstürülmemesi*" yönünde bir siyaset izlenecekti. İlerleyen süreçte Türkiye için ileri sürülen şartlar ve çıkarılan engellerin Yunanistan için geçerli olmadığı Türk yetkililerce ifade edilecekti. Dönemsel olarak Avrupa ile ilişkilerde tek belirleyici unsur; üyelik tartışmaları içerisinde ekonomik konular olacaktı.

KAYNAKÇA

1- Gazeteler

Akşam
Cumhuriyet
Hürriyet
Tercüman
Ulus
Vakit
Zafer

2- Kitaplar

20. Yüzyıl Tarihi, (Yay. Haz. Georges Langlois, Jean Boismenu, Luc Lefebvre, Patrice Regimbald), İstanbul, 2000,
ALTUN, Şafak – SARIOĞLU, Cenk, **Türk Popüler Tarihinde İlkler**, İstanbul, 2006.
BALCI, Ali, **Türkiye Dış Politikası, İlkeler, Aktörler ve Uygulamalar**, İstanbul, 2013.
BÖLME, Selin M., **İncirlik Üssü, ABD'nin Üs Politikası ve Türkiye**, İstanbul, 2012.
ÇİZMELİ, Şevket, **Menderes Demokrasi Yıldızı?**, Ankara, 2007.
Dünya Tarihi, (Yay. Haz: Emre Ergüven), İstanbul, 2009.
GEÇİKLİ, Recep Murat, **Menderes Hükümetleri Dönemi Türkiye- ABD ilişkileri**, İstanbul 2016.
İşte Almanya, (Yay. Haz: Arno Kappler, Stefan Reichart), (Çev: Belma Emircan), Almanya, 1996.
KAÇMAZOĞLU, H. Bayram, **Demokrat Parti Dönemi Toplumsal Tartışmalar**, İstanbul, 1988.
KOÇ, Yıldırım, **Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri**, Türk-İş Eğitim Yayınları, Ankara, 2001.
Türkiye Ansiklopedisi 1923-1973, (Yay.Haz: Hakkı Devrim, Nezihe Araz, Nurullah Gezgin, Aydın Kazancı, Gülseren Devrim),I, İstanbul 1974.

3- Makaleler

CANBOLAT, İbrahim S., “Avrupa Birliği ve Türkiye”, **Türk Dış Politikası**, Ankara, 2004, s.185-228.

UYSAL, Ceren, “Türkiye Avrupa Birliği İlişkilerinin Tarihsel Süreci ve Son Gelişmeler”, **Akdeniz İ.İ.B.F Dergisi**, (1) 2001, s.140-153.

KELEŞ, Halil İbrahim, “1996-2013 Yılları Arası Avrupa Birliği-Türkiye Dış Ticaret İlişkisi”, **Akademik Perspektif Dergisi**, S.1, (Kasım 2014), s.18-19.

4- E-Kaynaklar

<https://www.ab.gov.tr/105.html> (Erişim Tarihi: 20 Ekim 2017)

<https://www.britannica.com/biography/Ludwig-Erhard> (Erişim Tarihi: 21 Ekim 2017)

https://www.tbmm.gov.tr/TBMM_Album/Cilt1/index.html (Erişim Tarihi: 21 Ekim 2017)

https://www.wikizero.com/tr/Avrupa_Serbest_Ticaret_Birliği (Erişim Tarihi: 20 Ekim 2017)

